

Co-funded by
the European Union

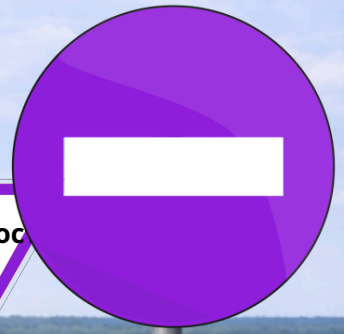
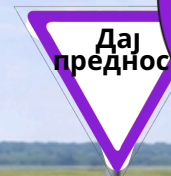
BB BEYOND
BIAS IS
GENDER
HARMONY

GH

ДИСКРИМИНАЦИЈА
СТЕРЕОТИПИ

ЈЕДНАКОСТ
СЕКСИЗАМ

Изван граница
предрасуда је родна
хармонија - неговање
родне равноправности
у образовању

Садржај

Увод	3
Концепти	5
Пол/ Род	5
Родни стереотипи	6
Интеграција родне равноправности	8
Коедукација	9
Позадина	11
Прописи	13
ШПАНИЈА	14
СЛОВЕНИЈА	18
ЛИТВАНИЈА	20
РУМУНИЈА	22
СРБИЈА	24
Циљеви	27
Род као заједничка стварност у Европи	28
Родни стереотипи у адолесценцији	28
Идентификација и сузбијање родних стереотипа у школама	30
Протокол интервенције уз коришћење саобраћајних сигнала	34
Додатни ресурси	37
1. 37	
2. 40	
3. 40	
4. 42	
5. 43	
6. 44	
7. 45	
8. 46	
Референце	46

Увод

Родна равноправност у образовању и даље представља изазов у Европи, посебно током адолесценције, фазе у којој се идентитети, вредности и будући пројекти консолидују. Различите међународне и националне студије показују да родни стереотипи и даље постоје и условљавају и очекивања ученика и њихове образовне и професионалне путање (Martínez et al, 2009; Miller et al, 2015; Rodríguez & Megías, 2015; Fraile, 2024). Ови стереотипи, поред тога што ограничавају лични развој, појачавају неједнакости и, у неким случајевима, нормализују ставове дискриминације и насиља.

Иако су европски и национални регулаторни оквири постигли напредак у укључивању родне перспективе у образовне системе, и даље недостају заједнички, практични и лако применљиви педагошки ресурси у средњим школама. Наставници препознају важност рада на равноправности, али често немају јасне и заједничке алате који олакшавају идентификацију свакодневних сексистичких динамике и спровођење ефикасних интервенција.

Овај водич одговара на ову потребу нудећи иновативан педагошки ресурс, заснован на универзалном језику као што су саобраћајни знаци, који омогућава наставницима да идентификују, зауставе и трансформишу понашања и ставове повезане са родним стереотипима. Предлог се заснива на идеји да је образовање кључни фактор за спречавање неједнакости и да је пружање наставницима конкретних и преносивих ресурса одлучан корак ка инклузивнијој и егалитарнијој школи.

У складу са смерницама наведеним у Водичу за коедукацију, који је припремио Женски институт у Шпанији (2008), овај предлог је усклађен са критеријумима који дефинишу добру коедукативну праксу, будући да је интегрисан у Школски пројекат или регулаторни оквир који легитимише и подржава његов развој, избегавајући специфичне или изоловане акције.

Истовремено, укључује целу образовну заједницу, па захтева активно учешће и посвећеност и наставника, ученика, руководства и породица и прилагођен је специфичној реалности сваког контекста у којем се спроводи, одговарајући на специфичне потребе циљне групе.

Овај водич се бави потребом трансформације родних улога, промовишући стварне промене у динамици интеракције између дечака и девојчица и доприносећи изградњи егалитарнијих односа. У том циљу, предложене активности су део планиране стратегије на краткорочни, средњи и дугорочни рок,

усмерене на модификовање ставова, преиспитивање стереотипа и промоцију промене у школској култури.

Такође, наглашава се важност праћења коедукативних иновација ставом истраживања, промишљања и континуираног прилагођавања, што омогућава усклађивање активности са новим изазовима и различитим контекстима. Коришћена методологија, у складу са овим принципима, одликује се тиме што је динамична, партиципативна и има елемент игре, прилагођавајући се карактеристикама, способностима и потребама циљних група.

Концепти

Пол/ Род

Према дефиницијама које је утврдила Светска здравствена организација (СЗО), пол се односи на биолошке и физиолошке карактеристике које разликују мушкарце и жене.

Пол означава биолошке карактеристике које дефинишу људска бића као мушка или женска. Иако ови скупови биолошких карактеристика нису међусобно искључиви, јер постоје људи који поседују карактеристике оба скупа, они углавном разликују људска бића као мушка или женска (Светска здравствена организација, без датума).

Род, с друге стране, односи се на друштвено конструисане улоге, понашања, активности и особине које одређена култура сматра прикладним за сваку од родних група.

Род се односи на друштвом дефинисане улоге, карактеристике и могућности које се сматрају прикладним за мушкарце, жене, дечаке, девојчице и особе са небинарним идентитетима. Род је такође производ односа између људи и може одражавати расподелу моћи међу њима. То није статичан појам, већ онај који се мења у зависности од времена и места. Када се појединци или групе не придржавају норми (укључујући концепте мушкости или женскости), родних улога, одговорности или односа, често су изложени стигматизацији, друштвеној искључености и дискриминацији, што све може негативно утицати на здравље. Род је у интеракцији са биолошким полом, али је различит појам (Светска здравствена организација, 2018).

Из појма „род“ произилази оно што је познато као систем пол–род, који утврђује да нам, када се родимо са одређеним полом (жена/мушкарац), истовремено бива додељен и род (женски или мушки). Овај систем не само што намеће очекивања у погледу понашања, вештина, занимања, времена и простора у складу са родом, већ ствара и неједнако друштвено вредновање: мушко се обично више цени од женског. На тај начин, полазећи од биолошке разлике (пола), гради се друштвена неједнакост која жене ставља у неповољнији положај у односу на мушкарце у друштву.

Родни стереотипи

Када говоримо о неједнакости између жена и мушкараца, један од најважнијих елемената који треба узети у обзир су родни стереотипи, јер они представљају основу на којој се граде многи облици дискриминације и неједнакости.

Родни стереотипи се дефинишу као:

Општи став или претходно формирана идеја о особинама или карактеристикама, односно улогама које жене и мушкарци поседују или би требало да поседују или играју. Родни стереотип је штетан када ограничава способност жена и мушкараца да развијају своје личне способности, прате своје професионалне каријере и/или доносе одлуке о свом животу (Канцеларија високог комесара Уједињених нација за људска права [OHCHR], без датума).

Његов утицај обухвата све животне фазе и утиче како на жене, тако и на мушкарце. У случају жена, он ојачава њихову подређену улогу, одржава насиље и отежава приступ запошљавању, доношењу одлука или учешћу у јавном животу. У случају мушкараца, притисак хегемонистичких концепата мушкости подстиче дискриминацију према онима који се од њих одвајају и подстиче сексистичка понашања и говор мржње.

Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације над женама (CEDAW, 1981) утврђује специфичне обавезе у вези са уклањањем штетних и незаконитих стереотипа. Канцеларија високог комесара Уједињених нација за људска права (OHCHR) наводи да су они незаконити када доводе до једног или више кршења људских права и основних слобода. У том смислу, Члан 5 наводи да:

Државе стране дужне су да предузму све одговарајуће мере (...) како би модификовале социокултурне обрасце понашања мушкараца и жена, с циљем елиминације предрасуда и обичајних и било којих других пракси које се заснивају на идеји инфериорности или супериорности било ког пола или на стереотипним улогама мушкараца и жена (стр. 3).

Члан 10 (ц) CEDAW даље предвиђа да државе морају предузети све неопходне мере како би обезбедиле, на основу једнакости између жена и мушкараца:

Елиминацију сваке стереотипне представе о улогама мушкараца и жена на свим нивоима и у свим облицима образовања, промовисањем коедукације

и других типова образовања који доприносе постизању овог циља и, посебно, кроз ревизију уџбеника и школских програма и прилагођавање наставних метода.

Природа обавеза држава у вези са елиминацијом родних стереотипа је широко развијена од стране међународних тела за спровођење уговора (ОНCHR, 2014). Међу предложеним мерама (прилагођеним овде образовном сектору) су:

- Прегледати уџбенике како би се уклонио сексистички или стереотипни садржај.
- Обезбедити да наставници пролазе обуку о родној равноправности.
- Спровођати програме који промовишу приступ девојака студијама и професијама у нетрадиционалним секторима.
- Промовисати образовне кампање које доводе у питање традиционалне родне улоге.

На европском нивоу, Стратегија за родну равноправност 2020–2025 идентификује борбу против родних стереотипа као кључни приоритет, јер они и даље утичу на образовне и професионалне одлуке и ограничавају потенцијал жена и мушкараца. Као што Европска комисија истиче, још увек се уочавају политички дискурси пуни сексизма и стереотипа, што показује хитну потребу за јачањем политика равноправности (Европска комисија, 2025). У том циљу, стратегија предлаже кампање за подизање свести, ревизију образовног и медијског садржаја и укључивање родне перспективе на свим нивоима, како би се преиспитале традиционалне улоге и промовисали нови, равноправнији облици односа.

Са своје стране, Савет Европе, у својој Стратегији за родну равноправност 2024–2029, јача ову посвећеност постављањем превенције и елиминације родних стереотипа и сексизма као свог првог стратешког циља. Стратегија упозорава да ови стереотипи не само да одржавају структурне неједнакости у областима као што су образовање, запошљавање или расподела бриге, већ се и репродукују кроз медије и друштвене мреже, што може ширити говор мржње и сексистичко насиље. Поред тога, признаје да вештачка интелигенција може појачати родне предрасуде, јер се базира на подацима који одражавају историјске неједнакости.

Да би се одговорило на ове изазове, Савет Европе предлаже четири главне линије деловања:

- Спровођење ефикасних регулаторних оквира за превенцију и борбу против сексизма, укључујући сексистички говор мржње у физичком и онлајн простору.
- Усвајање активних политика које елиминишу стереотипе у јавном и приватном животу, промовишући једнаку расподелу задатака и улога.
- Превенција алгоритамске дискриминације, уз укључивање приступа заснованог на људским правима у развоју и коришћењу вештачке интелигенције.
- Промоција истраживања и прикупљања података разложених по полу, што је кључно за креирање политика заснованих на доказима.

Поред тога, Савет промовише кампање за подизање свести, обуке у свим секторима (образовање, правда, медији, STEM и други), развој смерница и практичних алата, сарадњу са цивилним друштвом (укључујући феминистичке покрете), као и специфичне мере за искорењивање стереотипа који нарочито погађају рањиве групе као што су LGBTI жене, Ромкиње, мигранткиње, жене са инвалидитетом или старије особе.

Интеграција родне равноправности

Интеграција родне равноправности је примена принципа једнаког третмана, недискриминације и једнаких могућности у јавним политикама међу људима који живе заједно у друштву. Њен циљ је (UNICEF, 2017):

- Гарантовати приступ свим ресурсима под једнаким условима.
- Планирати јавне политике узимајући у обзир постојеће неједнакости.
- Идентификовати и проценити резултате и утицаје који доприносе остварењу стварне равноправности.

У ширем смислу, Савет Европе (1998) наводи да:

Интеграција родне равноправности је (ре)организација, унапређење, развој и процена политичких процеса како би актери који су обично укључени у ове процесе увели перспективу родне равноправности на свим нивоима и у свим фазама свих политика (стр. 12).

Усвајање оваквог приступа подразумева признавање да законска (де јуре) равноправност сама по себи не гарантује стварну (де факто) равноправност. Животни услови жена и мушкараца су веома различити. Кључно није само постојање тих разлика, већ чињеница да оне не смеју имати негативан утицај на животне услове жена или мушкараца и не смеју доводити до дискриминације.

Коедукација

У шпанском образовном контексту, појам коедукације односи се на педагошки приступ који превазилази само заједничко школовање девојчица и дечака, типично за мешовите школе. Док се последње ограничава на обезбеђивање заједничког присуства и једнаког третмана у учионици, коедукација има за циљ активно трансформисање родних односа, учињавање разлика видљивим и елиминисање структурних неједнакости кроз наставни план, организацију школе и образовне праксе.

У том смислу, коедукативна школа замишља образовање као процес друштвене трансформације који мора да иде даље од приступа садржају и да се бави и наставним планом и програмом, организацијом школе, методологијама и свакодневним интеракцијама. Стога, она не само да тежи да девојчице и дечаци деле исти простор, већ да тај простор постане окружење које промовише стварну једнакост, критичко размишљање, личну аутономију и поштовање разлика.

Следећа табела приказује главне карактеристике модела коедукативне школе и модела мешовите школе:

Табела 1. Карактеристике мешовите школе и коедукативне школе. Извор: Ауторова обрада на основу BONAL, Xavier, 1997

	МЕШОВИТА ШКОЛА	КОЕДУКАТИВНА ШКОЛА
ВРЕДНОСТИ	Једнако образовање за све. Једнаке могућности. Његов главни фокус је једнакост у приступу и образовању.	Школа као институција усмерена на елиминацију родних стереотипа, промоцију елиминације хијерархија и неједнакости између девојчица и дечака.
СТАНДАРДИ	Индивидуализација наставног плана и програма без посебног разматрања родних неједнакости. Претпоставља се да сви полазе од истих услова.	Наставни план и програм је прилагођен различитим потребама и искуствима ученика. Укључене су активне стратегије како би се надокнадила неједнакост полова.

ЛЕГИТИМАЦИЈЕ	Модел заснован на меритократији и индивидуалним достигнућима; Једнакост се схвата као једнак третман за све људе.	Модел оријентисан ка социјалној правди и трансформацији, који препознаје и доводи у питање постојеће стереотипе и неједнакости.
ЕМПИРИЈСКО ЗНАЊЕ	Углавном психолошка и педагошка основа, усмерена на заједничку социјализацију.	Социолошка и критичка основа, која анализира како се родне неједнакости производе и репродукују у школама.

Институт за жене и једнаке могућности (2008) замишља кообразовање као скуп садржаја, циљева и стратегија за намерну образовну интервенцију, која се заснива на ревизији сексистичких образаца друштва. Његова сврха је двострука: с једне стране, да промовише свеобухватни развој личности, ослобођен ограничења која намећу родни стереотипи, уз истовремено изазивање промена у размишљању, ставовима и понашању, визији и тумачењу света код ученика; и, с друге стране, да спречи, надокнади или искорени оне неједнакости међу људским бићима које немају друго оправдање осим инерције дискриминације на основу пола и рода типичне за нашу културу.

Иако појам коедукације има посебно разрађен теоријски развој у Шпанији, његово значење одговара широко коришћеним концептима у европском оквиру, као што су родно осетљиво образовање, родна равноправност у образовању или образовање без родних стереотипа. Свима њима заједнички је циљ да образовање постане кључни инструмент за постизање родне равноправности, интегрисањем родне перспективе у наставни план, методе подучавања, образовне материјале и школску културу.

У складу са овим, коедукативни програми треба да буду усмерени на стварање равноправних односа између полова и подстицање превазилажења традиционалних улога, неговање инклузивних, рефлексивних и трансформативних образовних контекста (Instituto de la Mujer, 2015). Да би се неки предлог, програм или пројекат сматрао заиста коедукативним, мора да поштује одређене основне принципе:

- Заснивати се на феминистичком теоријском оквиру.
- Препознавати да је друштвено окружење, укључујући школу, сексистичко а не неутрално, те да су и ученици и наставници активни субјекти коедукативног процеса.

- Размотрити обновљени наставни план који укључује вредности као што су равноправност, толеранција, дијалог и мирно решавање конфликта, проширујући ове праксе и на друге просторе и актере социјализације ван учионице.
- Бити усмерен ка трансформисању односа између жена и мушкараца у праведнијем оквиру, превазилажењем родних хијерархија.
- Подстицати кршење стереотипних улога код жена и мушкараца, спречавајући њихову натурализацију или објективизацију.
- Решавати сукобе на миран и ненасилан начин.

Позадина

Равноправност полова један је од основних стубова одрживог развоја и међународно признато основно људско право. У том смислу, Агенда 2030 за одрживи развој, коју је усвојила Генерална скупштина Уједињених нација 2015. године, утврђује 17 циљева одрживог развоја (SDG) који усмеравају глобалну акцију ка праведнијим, инклузивнијим и одрживијим друштвима. Међу њима, SDG5 посебно се фокусира на „постизање родне равноправности и оснаживање свих жена и девојака“, позивајући на елиминацију свих облика дискриминације, насиља и штетних пракси, као и на обезбеђивање пуног учешћа жена у свим областима друштвеног, економског и политичког живота.

У складу са овим глобалним оквиром, Европска унија је у последњој деценији значајно ојачала своју посвећеност родној равноправности, консолидујући регулаторни и политички оквир који подстиче напредак у области равноправности. Стратегија за родну равноправност 2020–2025 представља путоказ за европску политику у овој области и утврђује кључне циљеве као што су: елиминисање насиља заснованог на полу, борба против стереотипа, смањивање родних разлика на тржишту рада, умањење неједнакости у платама и пензијама, подстицање заједничке одговорности у обављању послова неге и постизање стварне равнотеже између жена и мушкараца у политичком и економском доношењу одлука.

Међутим, према Извештају о родној равноправности у Европској унији за 2024. годину (Европска комисија, 2025), истиче се да, иако је остварен значајан напредак у промовисању равноправности између жена и мушкараца, и даље постоје значајни изазови у кључним областима као што су насиље засновано на

полу, приступ здравству, расподела времена, радни услови, приступ знању, вршење власти и ефикасност институционалних механизма.

Родне разлике у запослености и платама су се благо смањиле последњих година; међутим, темпо промена је спор и још увек постоје дубоке структурне баријере, као што су дискриминаторне друштвене норме које одржавају неједнакост. Иако жене остварују боље резултате од мушкараца у погледу образовних нивоа (уз значајно већи проценат оних које завршавају високо образовање), ова образовна предност се не одражава пропорционално на њихову заступљеност на тржишту рада или у просторима за доношење одлука.

И данас жене и даље заузимају већи удео слабо плаћених и друштвено потцењених послова, суочавају се са већим ризицима од насиља, а њихово присуство у јавном животу остаје ограничено: оне чине само око трећину места у парламентима и локалним самоуправама у државама чланицама. Поред тога, подложније су сиромаштву у старости, при чему родни јаз у пензијама прелази 25%.

У домаћој сфери, жене и даље носе несразмерно велики терет кућних и послова који укључују негу, што ограничава њихово расположиво време и учешће у другим областима. Ову ситуацију додатно погоршава мала укљученост очева у родитељска одсуства, ограничена флексибилност у раду и недовољан приступ квалитетним услугама неге.

Коначно, родна сегрегација у образовним и обукама системима и даље је очигледна. Жене су недовољно заступљене у областима као што су наука, технологија, инжењерство и математика (STEM), док су мушкарци недовољно заступљени у традиционално феминизованим секторима.

Поред овог политичког оквира који потиче из Европске уније, Савет Европе (паневропска организација усмерена на заштиту људских права, демократије и владавине права, која окупља 46 држава) одобрио је 6. марта 2024. године Стратегију за родну равноправност 2024–2029, која је званично представљена 30. маја 2024. на конференцији „Уједињени и уједињене око родне равноправности: стварање простора за жене и девојчице“, одржаној у Стразбуру.

Ова стратегија утврђује шест главних стратешких циљева:

- Спречити и борити се против родних стереотипа и сексизма.
- Спречити и борити се против насиља над женама и девојчицама и породичног насиља.

- Обезбедити једнак приступ правди за жене и девојчице.
- Постигнути равноправно учешће жена и мушкараца у политичком, јавном, друштвеном и економском животу.
- Обезбедити оснаживање жена и родну равноправност у светлу глобалних и геополитичких изазова.
- Интегрисати родну перспективу на трансверзалан начин и укључити интерсекционални приступ у све политике и мере.

Заједно, обе стратегије обликују најсавременији европски политички и регулаторни оквир који усмерава ка праведнијем и равноправнијем друштву.

Међутим, само постојање закона и политика не гарантује стварну равноправност, јер је она стално угрожена дубоко укорењеним културним и друштвеним факторима. Међу њима, родни стереотипи и даље имају одлучујућу улогу, јер утичу на расподелу улога, животне могућности и друштвена очекивања, што чини неопходним њихово решавање кроз специфичне интервенције у образовању и другим областима социјализације. У том смислу, сама Европска комисија је 2023. године препознала значај борбе против њих кроз кампању #EndGenderStereotypes, усмерену на преиспитивање стереотипа који условљавају професионалне изборе, учешће у породичној бризи и приступ лидерским позицијама, утичући и на жене и на мушкарце.

Након тога, у децембру 2024. године објављен је Евробарометар о родним стереотипима, чији резултати су показали да, иако већина грађана ЕУ препознаје користи родне равноправности, стереотипи и даље снажно постоје, посебно у одређеним старосним групама и националним контекстима. (Европска комисија, 2023; 2024)

Суочена са овом ситуацијом, Европска унија је предузела мере за активно сузбијање стереотипа кроз образовање и медије. Родна равноправност се промовише и унутар, и кроз образовни систем, делујући директно на школски садржај, методе и окружења. Такође, ради у сарадњи са медијском индустријом како би смањила стереотипе у аудиовизуелном садржају, оснажила жене као кориснице, творце садржаја и доносиоце одлука, и учинила видљивом њихову улогу као предузетница (Европска комисија, 2020).

У овом контексту, овај водич је припремљен с циљем да допринесе искорењивању родних стереотипа код адолесцената старости 15 година, у оквиру

Европске уније. Ова старосна група представља кључну фазу развоја, у којој адолесценти треба да заврше обавезно образовање и почну да доносе важне одлуке о својој будућности, па је од суштинског значаја да имају образовне алате који подстичу критичку свест о родним стереотипима и промовишу активно, равноправно и недискриминаторно грађанство.

Прописи

Равноправност је један од оснивачких принципа Европске уније, утврђен у њеним уговорима, посебно у члановима 2 и 3(3) Уговора о Европској унији (ТЕУ), у члановима 8, 10, 19, 153 и 157 Уговора о функционисању Европске уније (ТФЕУ) и у члановима 21 и 23 Повеље о основним правима Европске уније (Европски парламент, н.д.).

ШПАНИЈА

Правни оквир за родну равноправност

- Шпански устав (1978). Члан 14 Шпанског устава проглашава право на равноправност и недискриминацију без било какве дискриминације по основу порекла, расе, пола, религије, мишљења или било ког другог личног или друштвеног услова или околности.
- Органски закон 1/2004, од 28. децембра, о свеобухватним мерама заштите против родно заснованог насиља. Утврђује свеобухватни оквир за превенцију, заштиту и пружање помоћи против насиља заснованог на полу, признајући га као манифестацију дискриминације и неједнакости између жена и мушкараца. Обухвата образовне, друштвене и мере подизања свести, као и права на заштиту за жртве и обавезе о образовању о равноправности за наставнике.
- Органски закон 3/2007, од 22. марта, о ефикасној равноправности између жена и мушкараца. Представља основни оквир за гарантовање стварне равноправности у свим областима друштвеног, радног и образовног живота. Уводи принцип родне интеграције у јавне политике, мере афирмативне акције и специфичне обавезе за промоцију равноправности и елиминацију дискриминације на основу пола.
- Краљевски декрет-закон 9/2018, од 3. августа, о хитним мерама за развој Државног пакта против родно заснованог насиља. Ојачава заштиту жртава насиља заснованог на полу кроз унапређење друштвених,

судских и образовних ресурса. Уводи хитне мере за гарантовање свеобухватне бриге, институционалну координацију и промоцију јавних политика проистеклих из Државног пакта.

- Закон 15/2022, од 12. јула, Свеобухватни закон о једнаком третману и недискриминацији. Признаје и гарантује право на једнак третман у свим областима, забрањујући било који облик дискриминације, укључујући дискриминацију по основу пола. Утврђује механизме превенције, мере позитивне акције и санкциони оквир како би се обезбедила стварна и ефикасна равноправност у друштву.

На регионалном нивоу:

- Закон 9/2003, од 2. априла, Генералитета, о равноправности између жена и мушкараца. Пионирска регулатива у аутономној области Валенсије која утврђује мере за обезбеђивање једнаких могућности између жена и мушкараца. Подстиче интеграцију принципа равноправности у све јавне политике Валенсијске заједнице, укључујући образовање, запошљавање и друштвено учешће.
- Закон 7/2012, од 23. новембра, Генералитета, Свеобухватни закон против насиља над женама у Валенсијској заједници. Утврђује свеобухватни оквир за превенцију, кажњавање и искорењивање насиља над женама у Валенсијској заједници. Ојачава заштиту и пружање помоћи жртвама, подстиче институционалну координацију и промовише образовне и друштвене активности подизања свести како би се обезбедио живот без насиља.
- Закон 8/2017, од 7. априла, Генералитета, Свеобухватно признавање права на родни идентитет и изражавање у Валенсијској заједници. Признаје и гарантује право на слободно испољен родни идентитет и изражавање, штитећи транс особе од дискриминације. Обухвата мере у области образовања, здравства, запошљавања и друштвених услуга како би се обезбедила стварна равноправност и поштовање родне различитости.
- Закон 23/2018, од 29. новембра, Генералитета, о равноправности ЛГБТИ особа. Гарантује стварну и ефикасну равноправност ЛГБТИ особа у Валенсијској заједници и забрањује било који облик дискриминације на основу сексуалне оријентације, родног идентитета или изражавања. Утврђује мере у образовној, здравственој, радној и друштвеној сфери

ради заштите права и промоције поштовања различитости.

Организације и институције за родну равноправност

На државном нивоу:

- Министарство за равноправност: главно тело задужено за осмишљавање и координацију политика о равноправности и против родно заснованог насиља.
- Институт за жене: аутономно тело које промовише студије, обуке и програме равноправности.
- Владина Делегација за борбу против родно заснованог насиља (DGVG): координише политике за превенцију, подизање свести, пружање помоћи и заштиту жртава родно заснованог насиља.
- Државна опсерваторија за насиље над женама: колегијално саветодавно тело које проучава, анализира и вреднује родно засновано насиље у Шпанији.

На регионалном нивоу, у Валенсијској заједници, институција задужена за политике равноправности и превенцију родно заснованог насиља је Генерална дирекција за равноправност и Институт за жене, под Другим потпредседништвом и Министарством за социјалне услуге, равноправност и становање.

На регионалном и општинском нивоу могу се наћи савети и јединице за равноправност у градским управама, на универзитетима, а конкретно UNED Dénia има Катедру за равноправност и Агенду 2030 и свој Опсерваторијум за равноправност UNED Dénia.

Образовни регулаторни оквир и наставни план у средњој школи

Наставни план обавезног средњег образовања у Шпанији обухвата четири године, у старосном периоду од дванаест до шеснаест година, и представља обавезну фазу. Током ових година, сви ученици похађају скуп заједничких предмета, уз које се додају изборни предмети који се разликују у зависности од разреда и понуде сваког образовног центра.

Обавезни предмети обухватају шпански језик и књижевност, први страни језик, географију и историју, математику, биологију и геологију, физику и хемију, физичко васпитање, музику, технологију и дигитализацију, ликовну,

визуелну и аудиовизуелну наставу, као и, у заједницама са ко-официјелним језиком, одговарајући предмет језика и књижевности. Поред тога, предмет Образовање у грађанским и етичким вредностима мора се похађати у најмање једној од четири године овог образовног периода.

Ученици могу допунити своје образовање изборним предметима које нуде школе. У четвртој години, наставни план добија посебно оријентисан карактер ка послеобавезним студијама, а ученици бирају између различитих предмета који им омогућавају приступ различитим областима знања и доношење боље информисаних одлука о свом академском и професионалном путу.

У погледу регулаторне димензије, Органски закон 2/2006 о образовању (LOE), измењен Органским законом 3/2020 (LOMLOE), јача инклузију и родну равноправност као суштинске принципе образовног система. LOMLOE утврђује да се кообразовање и превенција родно заснованог насиља морају радити на трансверзалан начин у свим фазама и предметима, и укључује афективно-сексуално образовање, поштовање различитости и активно грађанство као суштинске елементе за свеобухватно образовање ученика.

Ова перспектива је развијена у Краљевском декрету 217/2022, од 29. марта, који уређује организацију и минималну наставу обавезног средњег образовања (ESO). Члан 6 утврђује да се родна равноправност мора радити у свим предметима, док члан 7 наводи да овај образовни период треба да помогне ученицима да науче да вреднују и поштују разлику између полова и једнака права и могућности, одбацујући стереотипе који генеришу дискриминацију јачајући њихове афективне способности, избегавајући насилне, сексистичке или предрасудне ставове и фаворизујући мирно решавање конфликта.

Исто тако, у оквиру компетенција које ученици морају да стекну, компетенција грађанства (CC) захтева анализу и усвајање вредности Устава, људских права и процеса европске интеграције, демократско и одговорно учешће, уз поштовање различитости и активно опредељење за родну равноправност, друштвену кохезију и одрживи развој.

Иако се родна равноправност мора радити на трансверзалан начин, она се

такође појављује као специфична компетенција интегрисана у средњошколски наставни план и повезана са учењем свих предмета.

На регионалном нивоу, Декрет 195/2022, од 11. новембра, Консеља, јача ову перспективу у Валенсијској заједници тако што обавезује школе да укључе равноправност и суживот у своје образовне пројекте, да утврде своја правила у овим областима и да имају структуре или особље задужено за њихову координацију. Исти декрет такође захтева специфичну обуку наставника у области равноправности и суживота, с циљем да се обезбеди да наставнички тимови имају неопходне вештине за примену протокола и мера за превенцију, интервенцију и подизање свести.

СЛОВЕНИЈА

Правни оквир за родну равноправност

У Републици Словенији, родна равноправност је загарантована и регулисана свеобухватним регулаторним оквиром који обухвата и Устав и различите специфичне законе. Члан 14 Устава Републике Словеније осигурава да сви уживају иста права и слободе, без разлике по основу пола или других личних околности.

Међу главним законима су:

- Закон о једнаким могућностима за жене и мушкарце (2002) („Zakon o enakih možnostih žensk in moških“ (ZEMŽM), Службени лист/Народни гласник 59/2002), који утврђује мере за обезбеђивање једнаких могућности за жене и мушкарце у различитим областима друштвеног живота.
- Закон о заштити од дискриминације (2016) („Zakon o varstvu pred diskriminacijo“ (ZVarD), Службени лист/Народни гласник 33/2016), који јача превенцију и елиминацију било ког облика дискриминације, укључујући дискриминацију по основу пола.
- Закон о спровођењу принципа једнаког третмана („Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja“ – ZUNEO), који конкретизује ово право у пракси.
- Закон о радним односима („Zakon o delovnih razmerjih-1“ – ZDR-1), који садржи одредбе о једнаком третману и могућностима запошљавања.

- Резолуција о Националном програму за једнаке могућности 2023–2030 („Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2023–2030“), вишегодишњи стратешки документ који дефинише циљеве, мере и кључне актере за постизање родне равноправности у Словенији у различитим областима живота у периоду од 2023. до 2030. године.
- Акциони план за родну равноправност („Акцијски načrt za enakost spolov“), који дефинише институционалне обавезе за елиминацију родних неједнакости.

Организације и институције за родну равноправност

- Бранилац принципа равноправности – словеначка национална институција (<https://zagovornik.si/>), која може поступати по предлогу у конкретном случају дискриминације. Удружење за ненасилну комуникацију (<https://www.drustvo-dnk.si/sl/>), активно у области превенције насиља према партнерима у везама и пружања савета у ситуацијама које би могле ескалирати у насиље. Неколико невладиних организација (NGO) активно у промоцији једнаких могућности за жене и мушкарце. Ови пројекти, посвећени смањењу и превенцији родне неједнакости (DrogArt, Kralji ulice, Pekarna Magdalenske mreže, SOS телефон, Študentska iskra), били су ко-финансирани 2024. године.
- На локалном нивоу, неке општине, као што је Рogaška Слатина, имају специфичне координаторе за равноправност (општински координатор за једнаке могућности), који сарађују у развоју Националног програма за једнаке могућности, предлажу мере и активности у различитим областима и пружају савете приликом креирања решења која промовишу једнаке могућности.

Образовни регулаторни оквир и наставни план у средњој школи

Наставни план у општим гимназијама у Словенији састоји се од следећих области: обавезни предмети, изборни предмети и изборни обавезни садржаји, које ученици похађају током све четири године општег средњег образовања. Међутим, различите гимназије могу понудити различите изборне предмете.

Група обавезних предмета обухвата: словеначки (матерњи језик), математику, први страни језик (обично енглески), други страни језик (обично немачки), историју, физичко васпитање, музику, ликовну уметност, географију, биологију, хемију, физику, психологију, социологију, филозофију и информатику.

У групи изборних предмета, ученици у 2. и 3. разреду бирају између трећег страног језика (обично француски, италијански, шпански или руски), пројектног рада са лабораторијским базама и интердисциплинарног модула предузетништва. У 3. разреду такође похађају образовање за активно грађанство, а током све четири године ученици морају одрадити одређен број сати у изборном обавезном садржају. У оквиру ових сати имају слободу избора у вези са одређеним активностима, као што су курсеви и клубови, у складу са програмом који школа за њих осмишљава, при чему је похађање обавезно за ученике одређених смерова.

Прелиминарно истраживање наставних планова обавезних предмета показује да су теме родне равноправности и препознавања предрасуда и стереотипа присутне у предметима као што су социологија, историја, филозофија, страни језици и матерњи језик, између осталих. Међутим, наставни планови нису структурирани тако да прописују које теме треба конкретно обрадити у разредима од 1. до 4., већ наводе теме које треба покрити током све четири године општег средњег образовања, како би ученици овладали њима за завршни спољни испит Матуру. Поред тога, наставни план активног грађанства фокусира се на родну равноправност, превенцију породичног насиља и друге теме важне за младе.

ЛИТВАНИЈА

Правни оквир за родну равноправност

Литванија има неколико закона и политика које промовишу родну равноправност на националном нивоу:

- Закон о једнаким могућностима за жене и мушкарце (1998) – обезбеђује родну равноправност у запошљавању, образовању и приступу робама и услугама.
- Закон о једнаком третману (2003) – забрањује дискриминацију на основу пола, расе, националности и других фактора.
- Национални програм за једнаке могућности између жена и мушкараца (2021–2025) – фокусира се на смањење разлике у платама по полу, промоцију једнаких професионалних могућности и борбу против насиља заснованог на полу.

На локалном нивоу, општине се подстичу да спроводе иницијативе за родну равноправност, нарочито у областима образовања, јавног здравља и социјалних услуга. Ове иницијативе могу укључивати кампање за подизање свести, обуку за едукаторе и мере подршке за жртве насиља заснованог на полу.

Организације и институције за родну равноправност

Неколико институција у Литванији ради на родној равноправности и превенцији насиља заснованог на полу:

- Канцеларија омбудсмана за једнаке могућности: прати поштовање закона о родној равноправности и истражује случајеве дискриминације.
- Литвански центар за људска права: спроводи истраживања и адвокацију у вези са родним питањима.
- Кризни центри и NGO (нпр. Женски информациони центар, Женска кућа у Вилњусу) – пружају подршку жртвама насиља заснованог на полу.
- Литванија такође учествује у иницијативама Европске уније и Уједињених нација које промовишу родну равноправност и борбу против породичног насиља.
- Литванија је активно укључена у иницијативе Европске уније и Уједињених нација које промовишу родну равноправност, укључујући спровођење Стратегије ЕУ за родну равноправност 2020–2025 и Циља одрживог развоја УН бр. 5: Родна равноправност.

Образовни регулаторни оквир и наставни план у средњој школи

Литванија се придржава Општег оквира наставног плана који је утврдило

Министарство просвете, науке и спорта. Кључни аспекти који се односе на родну равноправност укључују:

- Грађанско образовање: обухвата питања људских права, демократије и родне равноправности.
- образовање о здрављу и сексуалности: укључује дискусије о родним улогама, стереотипима и односима заснованим на поштовању.
- Етика и друштвене студије: подстичу критичко размишљање о равноправности и дискриминацији.

Приоритети у образовању фокусирају се на развој компетенција као што су критичко размишљање, друштвена одговорност и инклузија, у складу са препорукама ЕУ о родној равноправности у образовању.

Школе су такође обавезне да спроводе превентивне програме против вршњачког насиља и насиља заснованог на полу. Наставници добијају обуку у области равноправности и различитости као део својих програма професионалног развоја. Ови приоритети у образовању усаглашени су са препорукама ЕУ и Стратегијом ЕУ за родну равноправност 2020–2025 (Европска комисија, 2020).

РУМУНИЈА

Правни оквир за родну равноправност

У Румунији, родна равноправност и борба против насиља заснованог на полу регулисани су и промовисани кроз јасно дефинисан законски и институционални оквир.

Устав Румуније у Члану 16 наводи да „грађани су једнаки пред законом и јавним властима без привилегија или дискриминације“.

На националном нивоу, једнаке могућности и третман између жена и мушкараца обезбеђују се кроз:

- Закон бр. 202/2002, поново издат, са накнадним изменама и престанцима важења. Овим законом се утврђују мере за промоцију родне равноправности у различитим областима.
- Уредба о ванредним ситуацијама бр. 137/2000 допуњује правни

оквир кажњавањем свих облика дискриминације.

- Владином одлуком бр. 933/2013 усвајају се прописи о организацији и функционисању Националне комисије у области једнаких могућности за жене и мушкарце (CONES).
- У мултикултуралним регионима као што је Дунавска клисура (Clisura Dunării), флексибилна компонента наставног плана и програма (School Decision Curriculum – CDS) је посебно релевантна. Она омогућава школама да осмисле програме који одражавају културну разноликост локалних заједница, истовремено промовишући вредности као што су толеранција, социјална инклузија и родна равноправност.
- Ова прилагодљивост је кључна у подручјима са укоренењем традиционалним нормама, где родне улоге и културни стереотипи могу утицати и на учешће у школи и на академска постигнућа, посебно међу девојчицама и мањинским групама.

Организације и институције за родну равноправност

- Национална агенција за једнаке могућности између жена и мушкараца (ANES): промовише једнаке могућности и спроводи политике и програме за елиминацију родне дискриминације.
- У парламентарној сфери – Комисије за једнаке могућности: припремају и усвајају законске предлоге у области родне равноправности.
- Удружење за слободу и родну равноправност (ALEG): спроводи програме за превенцију и борбу против насиља над женама и промовише родну равноправност.
- Центар FILIA: Феминистичка организација која се залаже за права жена и родну равноправност. Спроводи студије и извештаје.
- Неколико организација цивилног друштва, као што су ALEG и Центар FILIA, такође спроводе образовне кампање прилагођене мултикултуралним и руралним срединама, где међусобно повезане рањивости – етничка припадност, пол и социо-економски статус – захтевају налажење нијансираних и контекстуално специфичних приступа.
- Суоснивање више етничких група пружа и могућности и изазове у

решавању родних питања. Док културна разноликост обогаћује локални идентитет, она такође може ојачати традиционалне норме које спречавају родну равноправност.

- Школе стога имају двоструку улогу: да очувају културно наслеђе и да промовишу прогресивне вредности. Кроз инклузивне педагошке праксе, интеркултурно образовање и наставне планове осетљиве на род, школе у Дунавском кањону имају потенцијал да делују као агенти друштвених промена, подстичући и заједничку кохезију заједнице и родну равноправност.

Образовни регулаторни оквир и наставни план у средњој школи

Национални план студија за Бакалауреат има две главне компоненте:

1. Заједничка језгра (Common Trunchiul – TC) – обавезни предмети за све ученике, са циљем обезбеђивања солидне опште културе.
2. Наставни план по одлуци школе (Curriculum la decizia școlii – CDȘ) – флексибилни део наставног плана, који омогућава школама да прилагоде образовну понуду у складу са потребама ученика, расположивошћу, ресурсима и локалном специфичношћу.

Дисциплине Заједничке језгре и Наставног плана по одлуци школе имају за циљ развој општих и фундаменталних компетенција, али управо Наставни план по одлуци школе персонализује образовни процес, наглашавајући један фундаменталан принцип: „ученик у центру система“.

Clisura Dunării је мултиетничка територија, где заједно живе румунска, српска, чешка, ромска и мађарска заједница. Због ових заједница, родни стереотипи остају укоренењени у локалном животу.

Школа спроводи разне програме и пројекте са циљем смањења раног напуштања школе и промовисања инклузије и једнаког образовања.

СРБИЈА

Правни оквир за родну равноправност

Закон о родној равноправности Републике Србије (Службени гласник бр. 104/2009) успоставља свеобухватан оквир за обезбеђивање једнаких могућности између жена и мушкараца, превенцију дискриминације и промоцију активних мера у различитим областима друштвеног, економског и политичког живота.

У својим општим одредбама, Члан 1 дефинише као централни циљ стварање једнаких могућности и заштиту од родне дискриминације. Члан 2 гарантује родну равноправност у складу са Уставом и међународним уговорима, обавезујући све јавне власти да је поштују и спроводе. Члан 3 наводи да јавне власти морају развијати активну политику једнаких могућности у свим фазама планирања, доношења одлука и имплементације.

Што се тиче дискриминације, Члан 5 забрањује директну дискриминацију на основу пола, док Члан 6 третира индиректну дискриминацију, када наизглед неутрална мера ставља одређену групу у неповољан положај. Члан 7 легитимише доношење посебних мера (позитивне акције) ради корекције неједнакости, а Члан 8 штити оне који пријављују случајеве дискриминације од освете.

У области рада, члан 11 обавезује послодавце да обезбеде равноправност у приступу, третману и остваривању радних права, уз могућност примене посебних мера које фаворизују недовољно заступљени пол. Члан 12 утврђује обавезу вођења евиденције о родној структури у запослењу, а Члан 13 захтева од компанија са више од 50 радника да састављају годишње планове за смањење родних дисбаланса. Члан 14 предвиђа примену позитивне акције када је заступљеност једног пола мања од 30 одсто у управним телима. Члан 17 гарантује једнаку плату за рад једнаке вредности, а Члан 18 квалификује сексуално узнемиравање, узнемиравање и присилу као тешке прекршаје у раду, који представљају основ за тренутно отпуштање.

Што се тиче социјалне заштите и здравља, Члан 23 забрањује дискриминацију у приступу социјалним давањима, а Члан 24 у приступу здравственој заштити, са посебним освртом на репродуктивно здравље, мајчинство и превенцију болести.

У породици, Члан 27 утврђује равноправност супружника и ванбрачних партнера, док Члан 29 гарантује заштиту од породичног насиља, обавезујући државу да пружи подршку, безбедно уточиште за жртве и програме лечења за починиоце.

У области образовања, Члан 30 забрањује све облике дискриминације у приступу, оцењивању, стипендијама и професионалном развоју. Члан 31 утврђује да образовање о родној равноправности мора бити саставни део свих образовних нивоа – од вртића до универзитета – укључујући садржаје о репродуктивном здрављу и сексуалном образовању. Члан 32 поставља минималну квоту од 30% за недовољно заступљени пол у управним телима образовних институција, а Члан 33 наређује примену посебних мера за превенцију напуштања школе и промоцију инклузије, са нагласком на техничке и научне области.

У политичком и јавном животу, Члан 35 гарантује једнако учешће у политичким странкама, синдикатима и професионалним организацијама, које морају састављати четворогодишње планове за промоцију балансиране заступљености. Члан 37 утврђује минималне квоте од 30% за род који је најмање заступљен у изборним кандидатурама и на позицијама у јавним институцијама. Члан 38 примењује овај принцип и на заступљеност у међународним делегацијама.

На крају, у погледу судске заштите, Члан 43 даје свакој особи чија су права нарушена на основу пола могућност да се обрати суду ради: заустављања дискриминаторних радњи, забране њиховог понављања, уклањања увредљивих материјала и остваривања накнаде штете.

Организације и институције за родну равноправност

У Србији постоји више организација и агенција које се баве питањима равноправности и борбом против родно заснованог насиља. Неке од кључних институција и организација су:

- Агенција за родну равноправност (<https://ravnopravnost.org.rs/pocetna/>)
Ова институција, која делује у оквиру Владе Републике Србије, одговорна је за промовисање родне равноправности, креирање политика и усвајање закона усмерених на унапређење положаја жена и мушкараца.
- Центар за заштиту жена од насиља (<https://www.womenngo.org.rs/en/>)
Центар пружа заштиту и подршку женама жртвама насиља, као и саветовање и информације о правима жена у Србији.
- Комисија за родну равноправност. Ова комисија, која делује у оквиру Народне скупштине Републике Србије, бави се питањима везаним за

родну равноправност, укључујући и питања која се односе на насиље у породици

- Организације цивилног друштва. Постоји више невладиних организација које се баве питањима борбе против насиља над женама и промоцијом родне равноправности, као што су: Жене у црном (<https://zeneucрном.org/en/>), Аутономни женски центар и Форум фондација.
- Поред тога, у Србији постоји правна регулатива која се бави родно заснованим насиљем, као што је Закон о спречавању насиља у породици.

Образовни регулаторни оквир и наставни план у средњој школи

Србија прати Општи оквир наставних планова и програма који је утврдило Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

У Србији средње образовање није обавезно и дели се на опште средње образовање (четири године) и стручно средње образовање (три или четири године).

Током ових година, сви ученици похађају сет обавезних и изборних предмета који варирају у зависности од разреда и понуде сваке средње школе.

Обавезни предмети укључују: српски језик и књижевност, страни језик, географију, историју, математику, биологију, физику, хемију, физичко васпитање, музику, информатику, ликовну културу, социологију, психологију и филозофију.

Поред тога, предмети грађанско васпитање и верска настава су обавезни током све четири године, при чему ученици могу да бирају између та два предмета.

Што се тиче нормативног оквира, Закон о основама система образовања и васпитања (Службени гласник РС бр. 88 од 29. 09. 2017) утврђује у Члану 8, став 15, циљеве и исходе образовања и васпитања, укључујући постојање и поштовање расних, националних, културних, језичких, верских, родних, сексуалних и етничких разлика, као и толеранцију и поштовање различитости.

Анализа наставних планова и програма обавезних предмета показује да су теме као што су родна равноправност и препознавање предрасуда и стереотипа заступљене у предметима као што су социологија, историја,

страни језици и матерњи језик. Наставни планови и програми дефинишу теме које ће се обрађивати у сваком предмету током сваке школске године.

Предмет Грађанско васпитање фокусира се на родну равноправност, превенцију насиља у породици и друге теме релевантне за младе.

Социологија обрађује теме као што су родне улоге и социјализација, стереотипи о мушкарцима и женама, родни идентитет, патријархат и традиционалне вредности, трансформација родних улога у модерном друштву, родна дискриминација, родна сегрегација на радном месту и неравномерна расподела моћи и ресурса.

Страни језици баве се питањима родне равноправности кроз примере и покрете који су се дешавали у различитим периодима, иако не сваке школске године.

Матерњи језик, с друге стране, обрађује ове теме путем дела српске и светске књижевности из различитих периода, ликова, као и истицањем улоге жена, родне и верске равноправности.

Циљеви

- Обезбедити вредне информације и стратегије за наставнике како би интегрисали принципе родне равноправности у своје наставне праксе, подстичући инклузивније и праведније окружење за учење.
- Побољшати знање и вештине наставника, омогућавајући им да се успешно суочавају са изазовима родне равноправности у образовном окружењу.
- Повећати свест и осетљивост наставника према дискриминацији заснованој на роду, што ће довести до проактивних мера у решавању таквих случајева.
- Допринети широј културној промени унутар образовне заједнице, подстичући ставове и праксе које промовишу родну равноправност.

Род као заједничка стварност у Европи

Родни стереотипи у адолесценцији

У Шпанији, подаци из периода од 2017. до 2021. године показују да су традиционални погледи на женственост и мушкост и даље присутни. Према Барометру младих и рода (2021), жене се и даље перципирају као вредније, интелигентније, одговорније, осетљивије, разумевајуће и више забринуте за свој изглед, док се мушкарци описују као динамичнији, површнији, зависнији и посесивнији.

Паралелно, истраживање које је у тим годинама спровео Оперативни центар за родну равноправност UNED Дениа, са ученицима трећег и четвртог разреда основне школе, показало је да се традиционалне родне улоге репродукују и у раном узрасту. Резултати су указали на потребу рада на питањима сексизма од детињства и адолесценције, како би се спречила асимилација стереотипа и ризици повезани са митовима о романтичној љубави.

Недавно, студија коју је 2023. године спровела Фондација за омладину FAD потврђује да родне улоге и даље постоје и да су веома присутне у области професионалних амбиција. Тако се области неге, здравства и васпитања најчешће сматрају „прикладнијим“ за жене, док се информатика, пословно управљање и инжењерство сматрају професијама мушке сфере, перцепција која је заједничка и дечаца и девојчицама.

У Словенији, анализа библиографске базе COBISS показује да постоје бројни радови средњошколаца који се баве родним предрасудама и стереотипима међу младима. Поред тога, на Универзитету у Љубљани и Универзитету у Марибору развијене су дипломске и мастер тезе фокусиране на ово питање, што показује добро утврђен академски интерес. У свом ширењу, омладински лист Časoris истраживао је ову тему кроз чланке и чак објавио водич у формату брошуре намењен тинејџерима и наставницима. Ове три нивое – школска истраживања, универзитетска истраживања и материјали за подизање свести младих – одражавају да је питање родних стереотипа у адолесценцији присутно и предмет расправе у словеначком друштву.

У Литванији, низ недавних истраживања потврђује упорност родних стереотипа у образовању. Резултати PISA 2018 (ОЕЦД) показали су јасне разлике у професионалним тежњама: девојке се чешће усмеравају ка хуманистичким наукама, док дечаци имају тенденцију да бирају STEM дисциплине. Национално истраживање о родним стереотипима у образовању (2019), које је припремило

Министарство социјалне заштите и рада, открило је да традиционалне родне улоге и даље утичу и на избор студија и на самопоуздање адолесцената. Са своје стране, извештај UNICEF-а о адолесцентима у Литванији (2021) истакао је да се и даље разликују очекивања понашања и професионалних путева за дечаке и девојчице. Укупно, ова истраживања показују да родни стереотипи и даље постоје у литванским школама и да је њихово превазилажење кључно за постизање праве образовне равноправности.

У Румунији, истраживања показују да родни стереотипи и даље обележавају животе адолесцената. Разне студије указују да и даље постоји уверење да су дечаци спремнији за научне и технолошке дисциплине, док се девојчице усмеравају ка хуманистичким или социјалним областима, што директно утиче на њихов образовни и професионални избор. Исто тако, одржавају се уверења повезана са традиционалним улогама: очекује се да жене преузму кућне послове и бригу о породици, док се мушкарци сматрају главним економским пружаоцима. Ови концепти ограничавају аспирације и могућности оба пола. Постоје и разлике у очекивањима у вези понашања и физичког изгледа: девојчице се подстичу да буду деликатне и да воде рачуна о свом изгледу, док се од дечака очекује да буду јаки и одвраћају се од исказивања емоција. Ове перцепције појачавају неједнакости и условљавају како лични развој, тако и међуперсоналне односе у адолесценцији.

У Србији, студије показују постојаност дубоко укорених родних стереотипа међу ученицима средњих школа. Анкета спроведена 2009. године међу 2.500 ученика открила је нарочито забрињавајуће податке: 60% сматра да је насиље над ЛГБТ популацијом оправдано, 72% верује да мушкарци треба да доносе одлуке о сексуалним односима са партнерком, а скоро половина мисли да постоје ситуације у којима девојка „заслужује“ батине. Поред тога, три од четири дечака повезују бригу о деци и кућне послове искључиво са женама.

Даља анализа потврђује ову стварност. Студија из 2014. године о родном јазу у образовном систему показала је да око половине адолесценткиња кривицу за сексуално злостављање приписује девојкама због начина на који се облаче, а многе сумњају у способност жена да заузимају лидерске позиције. Исто тако, истраживања у јужним регионима земље, као што су Врање и Бујановац, указала су да су родни стереотипи испреплетени са етничким, нарочито утичући на младе из српске, албанске и ромске заједнице.

Ови налази одражавају не само присуство дискриминаторних улога и уверења, већ и хитну потребу за јачањем образовања у области равноправности и људских права у европском образовном систему.

Идентификација и сузбијање родних стереотипа у школама

Истраживања спроведена у различитим земљама учесницама овог пројекта показују заједнички образац: родни стереотипи су још увек веома присутни међу адолесцентима од 15 година. Иако се контексти разликују, у свим случајевима се уочава опстанак традиционалних улога које условљавају животе младих. Тако се поново понавља мишљење да су дечаци више склони наукама и технологији, док се девојчице усмеравају ка хуманистичким или професијама у нези и помоћи другима. Слично томе, очекивања у погледу понашања и изгледа и даље се разликују: девојчице се подстичу да буду нежне и воде рачуна о свом изгледу, док се од дечака захтева да буду снажни и одвраћају их од показивања емоција.

Ови стереотипи не само што ограничавају образовне и професионалне амбиције ученика, већ и нормализују неједнакости и, у појединим случајевима, оправдавају облике насиља и дискриминације, као што истраживања спроведена у Србији показују са посебном забринутошћу. Шпанија, Словенија, Литванија, Румунија и Србија сагласне су да је адолесценција кључна фаза за разбијање ових уверења и да образовни систем има основну улогу у овом процесу.

Међутим, постоји јаз између перцепције наставника и свакодневне реалности. Када се у школама постави питање о постојању сексистичког понашања или андроцентричних црта, одговор је обично да таквих ставова нема и да се дечацима и девојчицама пружа једнак третман. Али довољно је систематски посматрати школски живот да би се уочио велики број сексистичких понашања и динамика које обично остају непримећене.

Стога овај водич предлаже заједнички и визуелни педагошки ресурс који наставницима помаже да идентификују и приступе стереотипима у учионици: коришћење саобраћајних знакова као образовних метафора. Избор је оправдан њиховом универзалношћу, јер представљају део визуелног језика који је заједнички свим европским земљама и регулисан је међународним конвенцијама о саобраћајним знацима, као што је Бечка конвенција из 1968. године. Њихова педагошка вредност огледа се у томе што преносе јасне, директне и лако

разумљиве поруке, без обзира на језик или културни контекст. На овај начин, коришћење знакова као што су СТОП, ЗАБРАЊЕНО, ДАЈ ПРЕДНОСТ и ПАЖЊА омогућава стварање заједничког језика између земаља, олакшавајући идентификацију и приступ родним стереотипима на визуелан, доступан и значајан начин за наставнике и ученике.

Предлог претвара ова четири знака у метафоре за интервенцију наставника ради идентификовања и сузбијања родних стереотипа у реалном времену. Није реч о једнократној активности, већ о успостављању заједничког језика у учионици који прати цео курс, омогућавајући превенцију, прекидање и исправљање динамика које репродукују неједнакост. Сваки знак је повезан са смерницама за посматрање, заснованим на предлогу Томе и Субиратса (2021) за предшколске и основношколске учионице, које су овде прилагођене за средње образовање.

У вези са коришћењем резултата посматрања, предлаже се три нивоа примене. Прво, они су корисни за саме наставнике, помажући им да препознају сопствени систем вредности и како се он одражава у њиховој наставној пракси. Друго, на нивоу школе, дељење различитих посматрања у оквиру факултета може отворити дебату о томе како кренути ка већој равноправности. И треће, на академском нивоу, ова посматрања доприносе истраживањима у области коедукације, обогаћују знање о школској реалности и олакшавају конструисање нових инструмената за анализу и трансформацију.

У овом оквиру, саобраћајни знакови постају ресурс који наставницима омогућава да посматрања претворе у конкретне акције у оквиру наставе. Сваки знак функционише као визуелна метафора за интервенцију, усмеравајући када треба зауставити, забранити, обратити пажњу или уступити место у школским динамикама. Четири знака су детаљно објашњена у наставку: представљено је њихово значење, формулисани су примери питања која помажу да се открије да ли се родни стереотипи репродукују у учионици и, на крају, предложене су образовне активности које се могу спровести.

СТОП: Одмах зауставити дискриминаторско понашање

Он указује на то да постоје ситуације у којима наставници морају одмах да реагују и делују одлучно. Ово је сигнал за заустављање дискриминаторских понашања, сексистичких коментара или ставова који појачавају стереотипе.

- Примери питања за посматрање:

- Да ли се интервенције девојчица прекидају чешће него дечака?
- Да ли се различита понашања подстичу у зависности од пола (послушност код жена, иницијатива код мушкараца)?
- Да ли се користе сексистички изрази, увреде или шале?
- Да ли се користе изрази у којима се позивање на женски пол приказује као ругање или увреда? (нпр.: „Изгледаш као девојчица“)

Наставна акција: зауставити ситуацију, именовати понашање и преусмерити је, јасно показујући да вербалне манифестације или сексистички ставови нису прихватљиви.

ЗАБРАЊЕНО: Постављање јасних и неприкосновених граница од самог почетка

Представља оно што нема места у учионици: увредљив језик, ругање, шале које исмевају по основу пола или оријентације, или било који облик искључивања. Служи да означи јасну и видљиву границу.

- Да ли чујете увреде, надимке или шале које исмевају пол или сексуалну оријентацију?
- Постоје ли коментари који криве девојчице због начина на који се облаче или понашају?
- Постоји ли отворено ругање или искључивање оних који се не уклапају у традиционалне родне улоге?
- Постоје ли гести или ставови презира који појачавају идеју супериорности једног пола над другим?

Наставна акција: Објасните од почетка курса која су правила међусобног понашања и јасно назначите која понашања нису дозвољена у учионици, у вези са језиком, исмевањем, искључивањем или родним стереотипима. Важно је да ученици унапред знају ова правила и њихове последице како би се успоставио заједнички оквир поштовања.

ПАЖЊА : Препознавање неједнакости

ПАЖЊА : Потребно је бити будан на мале знакове или микро-машизме који често пролазе непримећено: различита очекивања, родне улоге у активностима, неједнака расподела говора, задатака или простора.

- Ко је више укључен у активности: девојчице или дечаци?
- Како су ученици распоређени у учионици (напред, позади, у групама)?
- Да ли се исти академски захтеви постављају девојчицама и дечацима?
- Да ли наставни материјали укључују референце на жене и мушкарце на једнаким основама?
- Постоје ли разлике у темама за радове? (на пример, дечаци чешће бирају теме о рату или спорту, а девојчице о моди или инфлуенсерима).
- На школском дворишту, да ли девојчице и дечаци користе простор равномерно или неки заузимају централне делове, а други су одбачени на ивице?

Наставна акција: учинити видљивом неједнакост која је откривена, исправити је малим и брзим прилагођавањима (дати реч онима који је немају, уравнотежити улоге у групама, отворити простор за учешће), и укључити тренутке колективне рефлексije како би ученици постали свесни и научили да препознају ове динамике.

ДАЈ ПРЕДНОСТ РАВНОПРАВНОСТИ

Позива наставнике да дају глас и присуство свим ученицима. То значи промовисање активног слушања, подразумева стварање егалитарних простора, заједничку одговорност, поштовање различитости и да сваки ученик може учествовати и развијати се на једнаким основама. Ради се о промовисању инклузивне климе у којој је равноправност активни принцип.

- Да ли сви ученици учествују подједнако у активностима које се предлажу у настави?
- Да ли се промовише окружење поштовања у којем се сва мишљења чују и цене?
- Да ли наставници дају примере и различите референце које чине видљивим жене и мушкарце у њиховим одговарајућим областима знања?
- Да ли се користе наставне стратегије које подстичу сарадњу и заједничку одговорност између девојчица и дечака?

- Да ли група перципира равноправност као заједничку вредност, а не као спољну наметнуту обавезу?

Наставна акција: обезбедити да сви ученици имају глас и могућности за учешће, моделовати егалитарне ставове, учинити видљивим референце оба пола, подстицати заједничку одговорност у задацима и консолидовати језик и атмосферу у учионици који преносе стварну равноправност и поштовање различитости.

Протокол интервенције уз коришћење саобраћајних сигнала

Припрема (пре коришћења сигнала)

1. Интеграција у Наставни план и правилник о понашању у учионици: сигнали треба да буду јасно укључени у нормативни оквир учионице како би се обезбедила равноправност и добра коегзистенција.
2. Упознавање са одељењем: препоручује се да се издвоји између 15 и 20 минута за објашњење педагошког значења сваког сигнала, уз кратке и контекстуализоване примере њихове употребе.
3. Заједничка правила коришћења: неопходно је утврдити ко може да активира сигнале (наставници увек, а ученици путем договорене картице или геста). Дефинишу се кратка времена интервенције (између 1 и 3 минута) и правила поштовања, као што су избегавање исмевања или прекидања особе која образлаже разлог за активирање сигнала.
4. Видљивост: сигнали треба да буду постављени на видљивом месту у учионици или представљени у облику картица које се могу премештати у зависности од ситуације.

СТОП (Хитно заустављање)

Када: сексистички увреде/етикете, понижавајуће шале, расподела задатака према стереотипима, систематско прекидање другова из одељења, ускраћивање речи.

Како поступити:

1. Именовати понашање: „СТОП. Чуо/чула се сексистичка примедба.”

2. Правило и образложење: „У овом разреду прекидамо динамику када се уочи сексистичко или дискриминаторно понашање или коментар.”
3. Брзо усмеравање: „Преформилиши мисао без стереотипа” или „Дајмо реч особи која је била прекинута.
4. Затварање: „Настављамо са задатком; овом ћемо се темом накнадно бавити како бисмо разумели зашто је неприхватљива и како можемо да је поправимо.”

ЗАБРАЊЕНО (јасне границе)

Када: правила о којима се не може преговарати: узнемиравање, насиље, исмевање на основу родног идентитета или сексуалне оријентације, ширење понижавајућег садржаја.

Како поступити:

1. Назначите правило: „Ово је забрањено у учионици.“
2. Последица (унете и договорене раније са правилима): може бити тренутна исправка (извињење, преформулисање коментара, уклањање увредљивог садржаја), мера размишљања (писање обавезе о поштовању, израда децалога коегзистенције) или, ако је потребно, привремено прекидање динамике (промена група или заустављање активности).
3. Позитивно појачајте правило: завршите подсетником да су ова правила ту да обезбеде безбедан и једнак простор за све.
4. Упутство ако је потребно (у зависности од тежине ситуације): обавестите тјутора, координатора за равноправност или руководиоца наставе према школском протоколу.

ПАЖЊА (упозорење, детекција)

Када: микромачизам, мањи број жена које говоре, различита очекивања, неједнака расподела задатака, неједнако коришћење простора или невидљивост референци.

Како поступити:

1. Кратко заустављање: „ПАЖЊА. На пример, уочена је неједнака расподела задатака.“
2. Питање за истраживање: „Ко увек преузима исте задатке? Како би се они могли расподелити равномернојје?“
3. Поновно прилагођавање: „Преуредити улоге: говорник, техничар, контролор времена итд., ротирајући их равномерно.“

ДАЈ ПРЕДНОСТ РАВНОПРАВНОСТИ

Када: када настоји да промовише равноправно учешће, да простор онима које су обично у позадини, учини женске узор видљивим и консолидује климу поштовања и инклузије.

Како поступити:

1. Инклузиван почетак: „ДАЈ ПРЕДНОСТ ЈЕДНАКОСТИ. Покушаћемо да обезбедимо да свако, на пример, има право гласа у овој активности.“
2. Питање за подстицај: „Да ли су све могуће мишљења изнети? Ко је остао да учествује?“
3. Педагошка акција: равномерно распоређивање улога, давање гласа онима који мање учествују, коришћење различитих примера и референци (мушкарци и жене у свакој области знања), моделовање ставова поштовања и коодговорности.
4. Позитиван завршетак: закључити порукама, примерима или вестима које показују ученицима користи живота у равноправнијем свету

Додатни ресурси

1. Самопроцена наставника

Следеће табеле за самопроцену прилагођене су смерницама које је предложила Европска комисија (2021) у дидактичком водичу за борбу против родних

стереотипа у основном образовању. Њихов циљ је да подстакну наставнике средњих школа да размотре своје праксе, уверења и ставове у вези са родном равноправношћу у образовном контексту.

	ПИТАЊЕ	Слажем се	Не слажем се	Не знам
1	У мом институту нема родних неравноправности.			
2	На игралишту је нормално да деца заузимају више простора јер играју фудбал.			
3	У мојој учионици, исто се односим према девојчицама и дечацима.			
4	Када се ученик неприкладно понаша, обично му кажем „позови мајку да дође код мене јер морам да разговарам са њом“.			
5	Више пажње посвећујем дечацима јер су они активнији. Девојчицама није потребно толико пажње.			
6	Користим инклузиван и несексистички језик у учионици.			
7	Постоје „ствари за девојчице“ и „ствари за дечаке“.			
8	Материјали које користим у учионици чине да мушкарци и жене буду подједнако видљиви.			
9	Не мислим да треба да постоје „ствари за девојчице“ и „ствари за дечаке“.			
10	Дечаци су склонији да буду бољи у наукама, а девојчице у књижевности.			

	ИЗЈАВЕ ЗА РАЗМИШЉАЊЕ О МОЈОЈ НАСТАВИ	Слажем се	Не слажем се	Не знам
1	Поштујем достојанство ученика			
2	Подстичем све ученике да се осећају безбедно и			

	сигурно у школи и да изразе своја мишљења, идеје и вредности.			
3	Поштујем ставове ученика, чак и ако се са њим не слажем.			
4	Подстичем ученике да покажу емпатију према другим људима.			
5	Не дозвољавам да се било ко исмева или користи саркастичан тон на часу.			
6	Трудим се да подстичем самопоуздање свих ученика.			
7	Трудим се да укључим све ученике у активности на часу.			
8	Свестан/а сам и обраћам пажњу на родне стереотипе и сексизам.			
9	Прилагођавам се интересовањима својих ученика када говорим о непланираним и/или актуелним догађајима.			
10	Подстичем своје ученике да предузму кораке како би се супротставили стереотипима и побољшали школско окружење.			
11	У свим контактима са ученицима, унутар и ван учионице, промовишем ставове и понашања која промовишу родну равноправност.			
12	Своју ефикасност процењујем на основу напора и достигнућа ученика у борби против родних стереотипа и побољшању школског окружења.			
13	Пријемчив/а сам за предлоге ученика у вези са промоцијом одређених ставова и понашања ради промоције равноправности полова.			

2. СТОП РУБРИКА: индикатори за откривање и сузбијање родних стереотипа у учионици

Ова рубрика, повезана са знаком СТОП, осмишљена је као практичан алат за наставнике средњих школа, са циљем да олакша посматрање, идентификацију и превенцију родних стереотипа у учионици.

Индикатор	Шта посматра/процењује	Начин праћења	Учесталост / Скала оцењивања	Запажања / Примери
Прекиди диференцирани по полу	Ако се интервенције девојчица прекидају чешће него интервенције дечака.	Посматрајте редослед говора, ко кога прекида и како наставно особље реагује.	Увек Често Понекад Никад	Нпр.: девојчице се прекидају у дебатама или им се не дозвољава да заврше своје аргументе.
Диференцијално поткрепљивање понашања	Ако се понашања различито поткрепљују у зависности од пола (послушност код њих, иницијатива код мушкараца).	Забележите примере вербалног или гестуалног појачања (похвале, коментари, ставови наставног особља).	Увек Често Понекад Никад	Нпр.: „Врло добро, веома си смирен/а“ (девојчици) наспрам „Како храбар/а!“ (дечаку).
Сексистички језик у учионици	Ако ученици или наставници користе сексистичке изразе, увреде или шале.	Запишите примере током часова, пауза или неформалних интеракција.	Увек Често Понекад Никад	Нпр.: шале засноване на родним стереотипима или сексистичке увреде.
Коришћење родних стереотипа повезаних са девојчицама као подсмех или увред	Ако се користе изрази у којима се женски род користи као облик исмевања или девалвације.	Посматрајте језик у разреду, играма, разговорима и групној динамици.	Увек Често Понекад Никад	Нпр.: „Изгледаш као девојчица“, „трчиш као девојчица“.

3. ЗАБРАЊЕНО РУБРИКА: бележење понашања ради успостављања јасних граница у учионици

Ова рубрика, повезана са знаком „Забрањено“, осмишљена је као практичан алат за наставнике средњих школа, са циљем идентификовања, евидентирања и анализе понашања која крше егалитарну коегзистенцију у учионици. На основу ове евиденције могуће је успоставити јасна, видљива и непреговарачка правила која гарантују образовно окружење пуно поштовања, инклузивно и без дискриминације.

Индикатор	Опис понашања	Учесталост појављивања	Перципирана озбиљност	Примери / Запажене ситуације
Увредљив и исмевајући језик	Чују се увреде, надимци или шале које исмевају на основу пола-рода или сексуалне оријентације.	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	Нпр.: употреба погрдних израза или исмевање усмерено ка онима који не одговарају традиционалним улогама.
Окривљавање за изглед или понашање	Износе се коментари који девојке окривљују за одређене ситуације због начина на који се облаче или понашају.	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	Нпр.: „Ако се овако облачиш, нормално је да ти се говоре ствари.“
Задиркивање или искључивање због непоштовања родних улога	Постоји исмевање или искључиво понашање према онима који крше традиционална очекивања о роду.	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	Нпр.: изолација или коментари упућени дечацима који се не понашају „као мушкарци“ или девојчицама које се не понашају „као жене“.
Ставови презира или супериорности	Примећују се гестови, коментари или понашања која појачавају идеју да је један пол супериорнији од другог.	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	Нпр.: смејање, игнорисање или минимизирање интервенција девојчица у учионици. Непоштовање њиховог простора.

4. Примери стандарда за „ЗАБРАЊЕНЕ“ знакове у учионици

У ОВОЈ УЧИОНИЦИ, ЗАБРАЊЕНО ЈЕ ДА:

1. Вређање, исмевање или ругање било које особе на основу пола, сексуалне оријентације, изгледа, идентитета или начина постојања.
2. Ширење увредљивих или сексистичких коментара, мемова, слика или садржаја како у учионици, тако и у дигиталним просторима повезаним са групом. Interrupting, making invisible or belittling the opinions of other people.
3. Коришћење сексистичког, хомофобичног, трансфобичног или дискриминаторног језика у било ком контексту у учионици.
4. Гестикулисање, додиривање или понашање без пристанка, као и коментарисање тела других људи.
5. Репродуковање или промовисање родних стереотипа који ограничавају способности, интересовања или одлуке другова из разреда.

ПОЗИТИВНО ПОНАШАЊЕ КОЈЕ ОХРАБРУЈЕМО:

1. Поштујемо и ценимо различитост у свим њеним облицима (пол, сексуална оријентација, идентитет, изражавање, изглед, мишљења итд.).
2. Користимо инклузиван и поштован језик, избегавајући изразе који појачавају стереотипе или дискриминишу.
3. Активно слушамо када друга особа говори, без прекидања или умањивања њеног искуства.
4. Подржавамо оне који су исмевани или дискриминисани, показујући емпатију и поступајући с поштовањем.
5. Преиспитујемо стереотипе и традиционалне улоге: питамо, расправљамо и критички размишљамо када откријемо сексистичке идеје.
6. Препознајемо и ценимо способности, таленте и интересовања свих људи.
7. Подједнако делимо одговорности и задатке у учионици, групном раду или пројектима, подстичући заједничку одговорност.
8. Бранимо право сваке особе да се слободно изражава без притиска на то како треба да се понаша, облачи или односи једни према другима.
9. Заједно градимо безбедан и партиципативан простор, где сви можемо да учимо, правимо грешке, растемо и мењамо своје идеје.

10. Посвећени смо једнакости као заједничкој вредности, не само у учионици, већ и у нашим свакодневним односима и у другим друштвеним просторима.

5. ПАЖЊА: откривање неједнакости и микро-мачизма у учионици

Ова рубрика, повезана са знаком „Пажња“, осмишљена је као практичан алат за наставнике средњих школа, како би идентификовали суптилне динамике, микро-мачизме и нормализоване неједнакости које обично остају непримећене у свакодневном животу учионице. На основу ових информација, наставници могу да направе тренутна прилагођавања и подстакну колективне рефлексije како би изградили егалитарнији простор.

Индикатор	Опис неједнакости	Учесталост појављивања	Перципирана озбиљност	Примери / Запажене ситуације
Неједнако учешће у активностима	Девојчице или дечаци чешће интервенишу, монополизујући реч или интервенције на часу	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	На пример, деца чешће дижу руке или чешће прекидају.
Расподела ученика у учионици	Диференциран и обрасци се примећују у положају девојчица и дечака (напред, позади, груписано по полу).	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	На пример: дечаци обично заузимају прве редове или центар, док су девојчице смештене на маргинама.
Диференциран а академска очекивања	Различита очекивања или захтеви се формулишу у складу са полом ученика.	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	Нпр.: од девојчица се очекује већа одговорност, а од дечака веће физичко учешће.
Присуство различитих референци у материјалима	Ресурси и материјали углавном укључују мушке фигуре или не приказују релевантне женске референце.	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	На пример, уџбеници који истичу само мушке научнике или игноришу доприносе жена научница.
Диференциран и избор тема	Постоје значајне	Веома често Често	Висока Умерена	На пример, дечаци бирају

	разлике у темама које бирају девојчице и дечаци за рад или пројекте.	Понекад Никада	Ниска	ратне или спортске теме, а девојчице теме везане за моду или друштвене мреже.
Неравномерно коришћење простора у дворишту	Девојчице и дечаци не користе простор у равнотежено, постоје области које монополише одређена група.	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	На пример: дечаци заузимају центар да играју фудбал, док девојчице остају на ивицама.

6. РУБРИКА ДАЈТЕ ПРЕДНОСТ: активно промовисање једнакости у учионици

Ова рубрика, повезана са знаком „Дај предност“, замишљена је као алат за наставнике средњих школа да активно промовишу једнакост у учионици. Кроз посматрање учешћа, школске климе, коришћење различитих референтних материјала и методолошких стратегија, наставници могу осигурати да сви ученици имају глас, присуство и могућности за развој једнакости.

Индикатор	Опис	Учесталост појављивања	Перципирана озбиљност	Примери / Запажене ситуације
Равноправно учешће ученика	Сви ученици учествују на у равнотежен начин у предложеним активностима, без доминације једне групе над другом	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	Нпр.: осигурава да и девојчице и дечаци имају прилику да интервенишу и воде задатке.
Клима поштовања и активног слушања	Промовише се окружење у којем се сва мишљења чују, цене и поштују.	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	На пример, подстиче се дебата пуна поштовања и исправљају се ставови који обезвређују интерве
Разноврсне референце у учионици	Наставници користе примере и референце који жене и	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	На пример, када се објашњава садржај, жене научнице,

	мушкарце чине подједнако видљивим у свакој области знања.			уметнице, спортисткиње или лидерке се укључују поред мушких фигура.
Кооперативне и егалитарне стратегије	Користе се методологије које подстичу сарадњу и заједничку одговорност између девојчица и дечака.	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	На пример, у групном раду, одговорности се деле подједнако, избегавајући стереотипне улоге.
Заједничка перцепција вредности једнакости	Ученици доживљавају једнакост као заједничку, интернализовану и дељену вредност, а не као спољашње наметање.	Веома често Често Понекад Никада	Висока Умерена Ниска	На пример, група промовише егалитарне ставове, а родни стереотипи се колективно доводе у питање када се појаве.

7. Речник појмова о родној равноправности

- Речник родне равноправности је ресурс који саставља и објашњава кључне концепте везане за родну равноправност, извучене из главних нормативних инструмената и стандарда које је развио Савет Европе.
<https://edoc.coe.int/en/gender-equality/6947-gender-equality-glossary.html>
- Речник Центра за обуку УН за жене је онлајн алат који пружа родно одговорне концепте и дефиниције структуриране према тематским областима УН за жене. Укључује родне концепте, као и међународне конференције, агенде, иницијативе и партнерства везана за родну равноправност
<https://trainingcentre.unwomen.org/mod/glossary/view.php?id=150&mode=letter&lang=es>
- Речник и тезаурус родне равноправности EIGE-а је специјализовани термилошки алат усмерен на област родне равноправности. Циљ му је да подстакне заједничко разумевање концепата родне равноправности широм Европске уније и да промовише инклузиван и несексистички језик који доприноси побољшању равноправности између жена и мушкараца
<https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/overview>

8. Водич за родну равноправност у политикама и праксама образовања наставника УНЕСКО-а

Практични алат за промоцију организационе културе са родном перспективом у центрима за обуку наставника. Његов циљ је јачање капацитета тренера наставника, директора и студената педагогије да препознају и модификују у својој свакодневној пракси елементе који подстичу родну неједнакост. Водич такође настоји да допринесе бољем концептуалном разумевању родне перспективе и помаже у идентификовању потреба и опција за промене у институционалним политикама, плановима, стратегијама и праксама, у складу са посебним карактеристикама сваког контекста.

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260891>

Референце

- Bosch, E.; Ferrer, V. E.; Ferreiro, V. and Navarro, C. (2013) Violence against women. Love as an alibi. Madrid, Anthropos.
- Cerro, G. M. & Vives, B. M. (2019). Prevalence of romantic love myths in young people. *OBETS. Journal of Social Sciences*, 14(2), 343-371. <https://doi.org/10.14198/OBETS2019.14.2.03>
- Committee of Ministers of the Council of Europe (2024). *Strategy for Gender Equality 2024-2029*. <https://search.coe.int/cm/#{%22CoEIdentifier%22:%220900001680ae569b%22%22}>
- European Commission. (2021). *Didactic guide to combat gender stereotypes in primary education* (MI-04-21-109-EN-N). Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2832/292223>
- Domestic Violence Prevention Act (No. 94/2016 and 10/2023) https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_sprecavanju_nasilja_u_porodici.html
- European Commission. (2017). *Special Eurobarometer 465: Gender Equality*. https://data.europa.eu/data/datasets/s2154_87_4_465_eng?locale=en
- European Commission. (2020). *A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020–2025*. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_es
- European Commission. (2023). *#EndGenderStereotypes campaign*. https://end-gender-stereotypes.campaign.europa.eu/index_es

- European Commission. (2024). *Eurobarometer on Gender Stereotypes*. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2974?etrans=el>
- European Commission. (2025). *2025 Report on Gender Equality in the EU*. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-equality-strategy_es
- Fraile, M., & Zuluaga, P. (2024). *Are gender stereotypes still alive in the 21st century?* The Social Observatory, "la Caixa" Foundation. <https://elobservatoriosocial.fundacionlacaixa.org/es/-/siguen-vivos-los-estereotipos-de-genero#>
- García-Leiva P. (2005) Gender identity: Explanatory models. *Psychological Writings* (7), 71-81. <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=271020873007>
- Gender Equality Law of the Republic of Serbia (No. 104/2009 Official Gazette) <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-rodnoj-ravnopravnosti.html>
- Government Decision No. 933/2013. Regulation on the organization and functioning of the National Commission for Equal Opportunities between Women and Men (CONES). Monitorul Oficial al României. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/153196>
- Government Ordinance No. 137/2000. On the prevention and sanctioning of all forms of discrimination. Monitorul Oficial al României. <https://legislatie.just.ro/public/detaliidocument/24129>
- Women's Institute. (2008). *Coeducation Guide: Synthesis on Education for Equal Opportunities between Women and Men*. Madrid. <https://www.inmujeres.gob.es/observatorios/observlgualdad/estudiosInformes/docs/009-guia.pdf>
- Women's Institute. (2015). *Education in Equality: Methodological proposal on coeducation*. Madrid. https://www.inmujeres.gob.es/areasTematicas/AreaEducacion/Programas/docs/Plurales/documentos/PluralesPropuestaMetodologica_ES.pdf
- Kite, M. (2001). Gender stereotypes. In J. Worell (Ed.), *Encyclopedia of women and gender. Sex similarities and difference, and the impact of society on gender* (Vol. 1, pp. 561-570). California: Academic Press.
- Law No. 202/2002 (republished). On equal opportunities and treatment between women and men, with subsequent amendments and completions. Monitorul Oficial al României. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/35778>
- Law No. 88 of 29/09/2017 on the Basics of the Education and Training System (Official Gazette of the RS) https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_osnovama_sistema_obrazovanja_i_va_spitanja.html
- Lithuanian Centre for Human Rights. (n.d.). About us. <https://www.lchr.lt/en/>

- Martin, C. L. (1990). Attitudes and expectations about children with non-traditional and traditional gender roles. *Sex roles*, 22 (3-4), 151-166.
- Martínez, I., Navarro, R., & Yubro, S. (2009). Gender stereotypes among Spanish adolescents: Prototypical image of men and women and self-image. *Informació Psicològica*, 95, 77-86. <https://share.google/ZxndsaJaMYvDJwQHe>
- Miller, D. I., Eagly, A. H., & Linn, M. C. (2015). Women's Representation in Science Predicts National Gender-Science Stereotypes: Evidence from 66 Nations. *Journal of Educational Psychology*, 107(3), 631-644. <https://doi.org/10.1037/edu0000005>
- Ministry of Education / ROCNEE. Framework plans for upper-secondary education; Curriculum at school decision (CDŞ). (official portal) <https://rocnee.eu/index.php/dcee-oriz/curriculum-oriz/planuri-cadru-actuale>
- Ministry of Social Security and Labour of the Republic of Lithuania. (2021). National Programme for Equal Opportunities for Women and Men 2021–2025. <https://socmin.lrv.lt/en/>
- National Agency for Equal Opportunities between Women and Men (ANES). (2023). Annual Report on Gender Equality Policies in Romania. (PDF) <https://anes.gov.ro/wp-content/uploads/2024/08/Raport-ANES-2023-FINAL.pdf>
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (n.d.). *Women's Human Rights and Gender Equality: Gender Stereotypes*. OHCHR. <https://www.ohchr.org/es/women/gender-stereotyping>
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2014). *Gender stereotypes and stereotyping and women's rights*. Women's Rights and Gender Section, Research and Right to Development Division. https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Women/WRGS/OnePagers/Gender_stereotyping.pdf
- Office of the Equal Opportunities Ombudsperson. (n.d.). About the Office. <https://lygybe.lt/en/>
- Open Society Foundations & Alexandra Oprea (2009). *The Erasure of Romani Women in Statistical Data*. New York: Open Society Foundations. <https://www.opensocietyfoundations.org/uploads/ebd0ec48-76fc-4709-9ca3-b674761b828a/roma-data-20030403.pdf>
- United Nations Organization. (1979). *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*. Resolution 34/180, adopted on 18 December 1979. Entry into force on 3 September 1981. <https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>
- World Health Organization. (n.d.). *Sexual health: definitions – sex*. Retrieved from https://www.who.int/es/health-topics/sexual-health#tab=tab_2
- World Health Organization. (2018, August 23). *Gender and health*. <https://www.who.int/es/news-room/fact-sheets/detail/gender>

- European Parliament. (n.d.). *Equality between men and women* [Fact sheet]. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/es/sheet/59/la-igualdad-entre-hombres-y-mujeres>
- Rodríguez Menéndez, M. C., and Peña Calvo J. V. (2005) Gender identity and school context: a review of models. REIS. Revista Española de Investigaciones Sociológicas (112), 165-194. <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=99716080005>
- Rodríguez, E., Calderón, D., Kuric, S., Sanmartín, A., (2021). Youth and Gender Barometer 2021. Identities, representations and experiences in a complex social reality. Madrid. Reina Sofía Centre on Adolescence and Youth, Fad.
- Rodríguez San Julián, Elena, & Megías Quirós, Ignacio. (2015). Strong as a Dad? Sensitive as a mother? Gender identities in adolescence. Madrid: Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud, Fad. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3653945>
- Romanian Institute for Research on National Minorities. (2010). Minorities in Areas of Interethnic Contact: Czechs and Slovaks in Romania. Romanian Institute for Research on National Minorities. https://www.ispmn.gov.ro/uploads/ISPMN_2010_Minoritati_fragments.pdf
- Sanmartín, A., Gómez, A., Kuric, S., & Rodríguez, E. (2023). *Youth and Gender Barometer 2023*. Madrid: Centro Reina Sofía de Fad Juventud. DOI: 10.5281/zenodo.10144131
- Seimas of the Republic of Lithuania. (1998). Law on Equal Opportunities for Women and Men (No. VIII-947). <https://e-seimas.lrs.lt/>
- Seimas of the Republic of Lithuania. (2003). Law on Equal Treatment (No. IX-1826). <https://e-seimas.lrs.lt/>
- Tome, Amparo & Subirats Martori, Marina & Bonal, Xavier & Rambla, Xavier & Rovira Martínez, Marta. (2022). Notebooks for Coeducation. 10.36006/09110.
- Tomasini, M. (2012). Gender as a system of meaning and the childhood experience. An analysis of gender marks in spaces and objects of play in early childhood education settings. *Pedagogical Dialogues*, 7 (14), 72-87.
- UNICEF (2017). *Gender perspective*. https://www.unicef.org/argentina/sites/unicef.org.argentina/files/2018-04/COM-1_PerspectivaGenero_WEB.pdf
- United Nations. (2015). Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. <https://sdgs.un.org/goals>

Изван граница предрасуда је родна хармонија - неговање родне равноправности у образовању

Co-funded by
the European Union

Финансирано од стране Европске уније.

Изражени ставови и мишљења су, међутим, искључиво ставови аутора/аутора и не одражавају нужно ставове Европске уније или Националне агенције (НА). Ни Европска унија ни НА не могу бити одговорне за њих.

Координатор:

Партнери:

Ауторство:

UNED DÉNIA EQUALITY OBSERVATORY, SPAIN:

Raquel Martí Signes

Lorena Pérez Sánchez

Jose Salvador Monserrat Crespo

Сарадник:

Beatriz Gonzalo Gamo

Коаутори

VARĖNOS "RYTO" PROGYMNASIUM, LITUANIA:

Ineta Meduneckytė Tamošiūnienė

SREDNJA ŠKOLA "SVETI TRIFUN" SA DOMOM UČENIKA / SECONDARY SCHOOL "SVETI TRIFUN" WITH HALL OF RESIDENCE, SERBIA:

Katarina Žarković

LICEUL TEHNOLOGIC "CLISURA DUNĂRII", MOLDOVA NOUĂ, RUMANÍA:

Klermentina Radosavlevici

Ramona Anișoara Marișescu

Mariana-Adela Țăranu

ŠOLSKI CENTER ROGAŠKA SLATINA / SCHOOL CENTRE ROGAŠKA SLATINA, ESLOVENIA:

mag. Marija Sedmak

mag. Dubravka Berc Prah

Nataša Šafranko, Manca Mrkša

Maja Javornik,

Diseño:

UNED DÉNIA:

Paula Sabater Revert

Esta obra está bajo una licencia Creative Commons Atribución-No Comercial-Compartir Igual (CC BY-NC-SA).

Co-funded by
the European Union

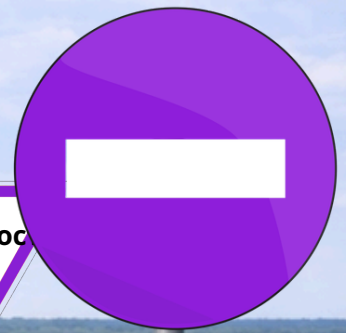
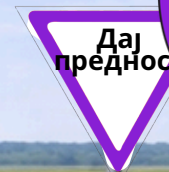
BB BEYOND
BIAS IS
GENDER
HARMONY

GH

ДИСКРИМИНАЦИЈА
СТЕРОТИПИ

ЈЕДНАКОСТ
СЕКСИЗАМ